

newsחדשות

שיתוק הרווחה: לא רוצים להיות 'חוטפי ילדים'

4 ילדים נרצחו על ידי הוריהם השבוע, ובשירותי הרווחה מתעקשים: "אי אפשר היה למנוע". אבל אנשי מקצוע מספרים כי ברווחה חוששים לעתים לפעול למען הילד, המחסור בעובדים סוציאליים עצום והתוכניות תקועות במגירה עומרי אפרים

באוגוסט האחרון זיהה מדריך בקייטנה חבורות על צוואר של ילד בן 7. הילד טען כי רב עם אמו, הדיווח הועבר לשירותי הרווחה והאם זומנה לשיחה, שבסופה נקבע כי תישאר במעקב. ביום שני אותה אם רצחה בדקירות את בנה ואת בתה, וניסתה להתאבד.

הקיץ דיווחה אישה על תקיפה ואימים מצד בעלה. הוצא נגדו צו הרחקה, אבל זה לא עצר את אלי גור מלחטוף ביום רביעי את ילדיהם המשותפים יהב ועדן, להשליך אותם אל מותם מהקומה ה-11 בבניין ברמת אביב ולשים קץ לחייו.

11 ילדים נרצחו על ידי הוריהם מתחילת השנה, לעומת ממוצע של כשישה ילדים שחיהם ניטלו בידי הוריהם בכל שנה בעשור האחרון. האם ניתן למנוע את מעשי הרצח הללו, האם הנורות האדומים נדלקות בזמן אצל שירותי הרווחה, והאם אלו מצליחים בכלל לבצע פעולות שיכולות למנוע רציחות שכאלה? לפחות בשני המקרים האחרונים טוענים אנשי המקצוע במחלקות הרווחה, שהיו אמונים על הטיפול במקרים, כי אלו "מעשי רצח שלא ניתן היה למנוע".

אבל בשיחות עם אנשי מקצוע בכירים בתחום של איתור ילדים בסיכון ומניעת אלימות והתעללות נחשפת תמונה מורכבת יותר. "אין לכך תשובה מוחלטת, המציאות אינה מוגבלת לשחור ולבן", אומר פרופסור אשר בן אריה, איש האוניברסיטה העברית ומנכ"ל מכון חרוב, המכשיר מדי שנה מאות אנשי מקצוע ונותני שירותים לטיפול בילדים נפגעי התעללות. עם זאת מאשים בן אריה: "נוצרה מציאות מסוכנת, כאשר בחלק מהמקרים - כאשר מדובר בסכסוכי גירושין שבהם יש חשש לגורלו של הילד - גורמי הרווחה במדינת ישראל פוחדים לפעול".

בכל שנה מתמודדים שירותי הרווחה עם קרוב ל-40 אלף דיווחים על ילדים בסיכון שנפלו, או שעלולים ליפול, קורבן לפגיעות מצד מבוגרים.

כמחצית מהדיווחים מתייחסים לפגיעות בתוך המשפחה, וברבע מהמקרים (כעשרת אלפים ילדים) מדובר בפגיעה אלימה בילדים.

אז מהי מדיניות הטיפול? כאשר קיים חשש לפגיעה בילד או במקרים שבהם דיווח כזה מגיע לשירותי הרווחה, מגיע עובד סוציאלי למשפחה ומבקש לאמת את הדיווח. אם החשש מתאמת, מערב העובד הסוציאלי פקידת סעד לחוק הנוער, שבסמכותה להוציא באישור בית משפט צו להוצאת הילדים מהבית. על פקידת הסעד לחוק הנוער לבצע הערכת מסוכנות ולקבוע בשיתוף העובד הסוציאלי את תוכנית הטיפול במשפחה, כאשר במידת הצורך גורמי הרווחה מערבים בנושא גם חוקר ילדים.

הטיפול במקרים הללו מגוון ונע בין התערבות משפחתית טיפולית, דרך מציאת מסגרות בתוך הקהילה ועד לאופציית הקצה - הוצאת הילדים מהבית בצו בית משפט והשמתם במסגרת חוץ ביתית. צעד זה מתבצע רק במקרים קיצוניים, לאחר "ועדת החלטה" של כל הגורמים המטפלים. כ-7,000 ילדים כאלה חיים במסגרות חוץ ביתיות.

"רואים מצבי סיכון, מפחדים להתערב"

"צריך להפריד בין דיווח על מצוקה ובין מקרי רצח. כששירותי הרווחה מוציאים ילד מהבית מכנים את העובדים הסוציאליים 'חוטפי ילדים' ואילו כשאין הוצאה של הילד מהבית ומתרחשים אסונות מבקרים אותם על שלא עשו די", מאשים פרופ' בן אריה. "בסופו של דבר שירותי הרווחה מתמודדים עם מציאות קשה. ברוב המקרים של המקרים הם מצליחים, אבל בחלק מהם יש תקלות עם מחירים כבדים". עם זאת, הוא מתריע: "יש עובדים סוציאליים שרואים מצבי סיכון ומפחדים להתערב כי הם מפחדים שיאשימו אותם שהם חוטפי ילדים - זו מציאות מסוכנת שהחברה הישראלית יצרה".

ד"ר חניתה צימרין, נשיאת אל"י (האגודה להגנת הילד), מסכימה: "בסוף בכל מקרה יאשימו את העובדים הסוציאליים שלפעמים באמת נותרים חסרי אונים ביכולת שלהם לייצר פתרון שישיב את רצון כולם וגם ישמור על הילד". לדבריה, "במציאות אידיאלית שלא קיימת שירותי הרווחה היו מקיימים פיקוח הדוק הרבה יותר על האנשים האלו".

שאלה נוספת שעולה לדיון היא שאלת הכלים שמצויים אצל גורמי הרווחה. ברבים ממקרי הרצח אנשי הרווחה הכירו את המשפחות ועקבו אחריהם - אבל לאחר מכן טענו כי "לא ניתן היה לצפות זאת מראש". אז מדוע לא זוהתה מראש המסוכנות? "הכשרת הבסיס של העובדים הסוציאליים מצוינת אבל יש בעיה בהכשרת ההמשך ובהתעדכנות של העוסקים בתחום", סבור בן אריה. "החידושים וההתקדמות בעולם לא מגיעים אליהם במינן הנכון".

"אי אפשר לפטור את החברה מאחריות"

ד"ר צימרין, עובדת סוציאלית בהכשרתה, סבורה כי גם הציבור לא צריך להתנער מאחריות. "אי אפשר לפטור את החברה מאחריות. לצד הטיפול של שירותי הרווחה, המערכת זקוקה לעיניים של כל אחד מאלו שיושבים בבית", היא אומרת, ומזכירה כי חוק חובת דיווח מחייב כל אזרח וכל איש מקצוע שחושש שילד נמצא בסיכון לדווח למשטרה או לגורמי הרווחה.

אולי התשובה, כמו תמיד, מסתתרת במגירות או בתקציב. ב-ynet דווח בשבוע שעבר כי כבר 3.5 שנים שוכבות במגירה מסקנות ועדת וינטר, שהוקמה לאחר רצח רוז פיזם ב-2008, ונועדו להתוות דרך למניעת רצח ילדים בידי הוריהם, באמצעות שיתוף פעולה אינטנסיבי בין הרשויות. הצעת החוק בעניין, למרות הבטחות והצהרות חוזרות ונשנות, אפילו לא הובאה להצבעה במליאת הכנסת.

והכסף החסר כנראה אפילו יותר משמעותי. 8,000 עובדים סוציאליים, המועסקים ברשויות המקומיות, קורסים תחת העומס וכל אחד מהם נאלץ לטפל ב-150-300 תיקים. לפי ההערכות, חסרים בלשכות הרווחה כ-700 עובדים סוציאליים. צימרין מסכימה כי המחסור הזה פוגע ביכולת של שירותי הרווחה לאתר ילדים בסיכון למנוע פגיעה בהם: "הוצאת הילדים מהבית היא אופציה הקצה. בדרך יש עוד מגוון של דרכים לבצע מעקב הדוק יותר, אבל לצערנו, המשאבים והתקציבים חסרים מאוד".